

PREMIUM

Marina Smith tijdens een bijeenkomst vlak na haar crematie. © StoryFile

Virtueel doorleven na je dood? Prachtig, maar regels zijn broodnodig

Wie nu al zeker weet na zijn dood geen 'comeback' te willen maken, moet dit vast laten leggen in een testament, adviseert uitvaartbranche BGNU. Want de eerste begrafeningen met een toespraak van een digitale kloon van de overledene zijn al gehouden. Kunstmatige intelligentie (AI) maakt veel mogelijk, maar moet je dat wel willen? „Het wordt bezwaarlijk als een nabestaande iemand niet meer los kan laten.”

Sebastiaan Quekel 03-06-23, 03:00

Volgens directeur Brigitte Wieman van uitvaartbranche BGNU is het maar de vraag of iedereen wel zit te wachten om na zijn dood terug te keren als chatbot of hologram. „Ik denk dat er in ieder geval regels moeten komen die de rechten regelen”, zegt Wieman. „Want wie mag nu bepalen of gegevens, berichten en beeldmateriaal van een persoon na zijn overlijden door AI worden gebruikt? Daar moet echt een onderzoek naar komen.”

Wat ons hele leven voor onmogelijk werd gehouden is ineens mogelijk: het ‘tot leven wekken’ van de doden. We zagen het vorig jaar in Engeland, waar een familie in gesprek ging met [een digitale kloon](#) van hun overleden oma. De oudere vrouw hield tijdens haar eigen afscheid een korte, spontane toespraak en beantwoordde verschillende vragen in logisch en natuurlijk taalgebruik. Ze vertelde op verzoek anekdotes over haar leven waarvan sommige nabestaanden nog nooit hadden gehoord.

In de Nederlandse uitvaartbranche is vooralsnog weinig tot geen ervaring met de inzet van AI. „Dat komt doordat de meeste uitvaarten van mensen op leeftijd zijn. Die hebben technologie vaak niet hoog op hun wensenlijst staan”, zegt Wieman. Maar de sector verwacht op termijn verandering. „Europa zet nu de eerste stappen op AI-wetgeving. Wij pleiten daarom voor flexibiliteit in de Wet op de Lijkbezorging om deze relatief snel aan te kunnen passen aan nieuwe technologie. Wij moeten hier snel over nadenken, bepalen waar grenzen liggen en hoe dingen formeel geregeld moeten worden.”

De digitale kloon van de Britse oma maakt deel uit van een groeiende trend van technologiebedrijven die tools maken waarmee nabestaanden met een overledene kunnen praten. Dat kan bijvoorbeeld via Amazons spraakassistent Alexa, die elke stem al na slechts een minuut luisteren kan imiteren. Ook Microsoft toont interesse in het virtueel doen herleven van de doden, door een chatbot te maken die gegevens haalt uit iemands berichten en foto's op sociale media.

Opgenomen in januari 2022: Stephen Smith vraagt zijn moeder Marina wat ze zou zeggen op haar begrafenis. © Stichting Marina H.Smith

De mogelijkheden om mensen te herdenken lijken eindeloos, en daarom is het essentieel dat overheden regels stellen, zeggen experts. „Dit gaat de komende tijd zeker zijn invloed hebben op de uitvaartbranche en het afscheid nemen in Nederland. We moeten snel met elkaar nieuwe normen, waarden en regels ontwikkelen”, zegt Wieman. „AI gaat een rol krijgen en misschien dat het ooit nog wel eens zover komt dat we virtueel doorleven. Wat het effect is van al deze mogelijkheden op ons als mensen en onze rouw is echt heel moeilijk te zeggen.”

Bezwaarlijk wordt het pas als een nabestaande iemand niet meer los kan laten

Gijs van der Sanden, rouwdeskundige

Onderzoek daarnaar moet snel komen, zegt rouwdeskundige Gijs van der Sanden. „Als het helpt om iemands herinnering levend te houden, terwijl de nabestaande ondertussen gewoon doorgaat met zijn leven, zie ik niet direct een gevaar in AI. Bezwaarlijk wordt het pas als een nabestaande iemand niet meer los kan laten.” Riet Fiddelaers-Jaspers, erkend expert op het gebied van verlies, rouw en trauma, beaamt dat. „Als iemand die rouwt in het verleden blijft hangen, en het nieuwe leven zonder die ander niet aangaat, hoe pijnlijk dit ook is, dan stagneert het rouwen. Rouwen is betekenis geven aan een leven zonder de lijfelijke aanwezigheid van die ander.”

Marina werd geïnterviewd door haar zoon Stephan, met twintig camera's. © StoryFile

Een rouwende leeft volgens Fiddelaers-Jaspers nog lang in twee werkelijkheden: de virtuele werkelijkheid waarin de ander er nog is (o, ik bel hem even) en de andere, harde werkelijkheid: de realiteit dat de ander dood is. „Als we kunstmatig de oude realiteit van de aanwezigheid van de ander gaan verlengen, dan wordt het lastiger om nieuwe stappen te zetten en betekenis te geven aan de nieuwe realiteit. En wordt het erg druk in relaties; je krijgt een nieuwe liefde maar de overige is blijvend aanwezig.”

Praten met een geliefde overledene kan echter óók een bijdrage leveren aan de verwerking, zegt Fiddelaers. „Om af te ronden wat niet afgerond is. Daar bestaan therapeutische mogelijkheden voor, maar AI kan daar iets aan toevoegen.”

Ik geloof dat wij als mens wel goed onderscheid kunnen maken in wat de realiteit is en niet
Agnes de Boer, uitvaartondernemer

In de uitvaartbranche wordt volop nagedacht over nieuwe technieken. „Denk aan virtual reality”, zegt uitvaartondernemer Agnes de Boer. „Een bril op en samen wandelen, praten. Als het maar een goed gevoel geeft. Ik geloof dat wij als mens wel goed onderscheid kunnen maken in wat de realiteit is en niet.” De Boer denkt ook al verder, bijvoorbeeld een QR-code bij het graf of op de rouwkaart. „Je scant hem met je telefoon en ziet en hoort je geliefde overledene. Waarom niet?”

Een overleden dierbare dichtbij willen houden is heel menselijk, zegt rouwdeskundige Daan Westerink. „Er zullen mensen zijn die heel graag een overleden dierbare om zich heen willen blijven houden. En voor wie het daarom lijkt alsof iemand er nog is. Maar of dit schadelijk is, is lastig te zeggen.”